

WSTĘP

Wprowadzenie stosunkowo obszernej regulacji prawnej dotyczącej wolności związkowych już na płaszczyźnie konstytucyjnej dowodzi, że mają one istotne znaczenie dla ustroju państwa. Wolności związkowe zostały bowiem zaliczone do kategorii podstawowych swobód politycznych (art. 59 Konstytucji), stały się przedmiotem konkretnego obowiązku gwarancyjnego państwa (art. 12 Konstytucji), natomiast solidarność, dialog i współpraca partnerów społecznych zostały uznane za fundament ustroju gospodarczego Rzeczypospolitej Polskiej (art. 20 Konstytucji). W pewnym sensie można nawet uznać, że to właśnie wolności związkowe są warunkiem i podstawą dla możliwości kształtowania realiów stosunków gospodarczych, prawnych i społecznych w kraju w drodze dialogu trzech partnerów – państwa, ludzi pracy oraz pracodawców. Wolności te wywodzą się bowiem wprost z przyrodzonej i niezbywalnej godności człowieka (art. 30 Konstytucji) i przysługują każdemu człowiekowi pracującemu i każdej organizacji partnerów społecznych niezależnie do stanowionego prawa.

Nie oznacza to jednak, że prawo stanowione jest pozbawione jakiegokolwiek wpływu na faktyczny kształt wolności związkowych czy efektywność dialogu i współpracy państwa z partnerami społecznymi. Prawo jest bowiem płaszczyzną, na gruncie której władze publiczne realizują choćby swój konstytucyjny obowiązek poszanowania i ochrony godności człowieka i obywatela (art. 30 Konstytucji). Przedmiotowa ochrona powinna obejmować również same wolności uznane w krajowym systemie prawnym, w tym i wolności związkowe (art. 31 ust. 1 Konstytucji). Tak rozumiany obowiązek ma jednak złożony charakter. Władze publiczne mają obowiązek chronić wszystkie uznane swobody, co nierzadko wymaga uchwalenia rozbudowanej regulacji prawnej. Każda z proklamowanych wolności funkcjonuje bowiem we wspólnym systemie prawnym, co wiąże się choćby z nieuchronnością kolizji poszczególnych swobód czy też ryzykiem nadużyć i różnorodnych patologii.

Zarysowany problem wymaga zatem takiego ukształtowania krajowego systemu prawnego, w którym każda z uznanych wolności stanie się przedmiotem zarówno efektywnych gwarancji, jak i koniecznych, transparentnych i proporcjonalnych

granic. Zależność ta dotyczy także wolności związkowych i ich miejsca w krajowym systemie prawnym. To z kolei prowadzi do uznania, że to właśnie gwarancje i granice są perspektywami właściwymi dla kompleksowej oceny takich zagadnień, jak faktyczny obraz funkcjonowania wolności związkowych w polskim systemie prawnym, rzeczywista pozycja partnerów społecznych czy stosunek państwa do dialogu ze stroną społeczną.

Problematyka funkcjonujących w krajowym systemie prawnym gwarancji wolności związkowych dotychczas stanowiła przedmiot licznych i kompleksowych badań krajowej doktryny zbiorowego prawa pracy. W tym samym czasie, można odnieść wrażenie, że zagadnienie samych granic wolności związkowych, choć było w polskiej nauce dostrzegane, to nie stanowiło przedmiotu kompleksowych i szczegółowych badań. Problematyka powiązana z takimi kwestiami, jak granice swobody legislacyjnej prawodawcy czy materialne granice swobody działania partnerów społecznych, przeważnie stawała się obiektem tylko szczątkowych analiz przeprowadzanych na marginesie innych badań z zakresu prawa związkowego. Zdecydowana większość publikacji zasadniczo skupia się na wymiarze pozytywnym wolności związkowych, opisując szeroki katalog gwarancji i uprawnień reprezentantów związkowych, bez przeprowadzenia kompleksowych rozważań dotyczących problematyki ograniczania tych gwarancji i uprawnień. Należy również wyraźnie podkreślić, że w aktualnym dorobku krajowej doktryny zbiorowego prawa pracy nie ma żadnej monografii naukowej przedstawiającej badania w zakresie tożsamym z tematyką podjętą w przedmiotowej pracy. Dostrzegając zarysowany deficyt naukowy można zatem uznać, że badania podjęte w dziedzinie granic wolności związkowych pozwolą na uzupełnienie dotychczas przedstawianego w doktrynie obrazu wolności związkowych oraz umożliwią przedstawienie istoty badanych wolności z wcześniej nieprzyjmowanej perspektywy, uwzględniającej choćby najnowsze zmiany zachodzące w prawie związkowym.

Kolejny motyw dla podjęcia badań nad problematyką granic wolności związkowych, obok dostrzegalnej doniosłości przyjętego problemu badawczego, można również powiązać ze specyfiką przyjętego w krajowym systemie prawnym modelu ograniczania badanych wolności. Model ten został ukształtowany już na gruncie ustawy zasadniczej i został oparty o odesłanie do wiążących Polskę umów międzynarodowych, jako niepodważalnego standardu legislacyjnego w procesie kształtowania prawnych granic wolności związkowych (art. 59 ust. 4 Konstytucji). Wspomniane odesłanie ma wyjątkowy charakter i w zakresie praw oraz wolności pracowniczych pojawia się ustawie zasadniczej tylko w odniesieniu do problematyki ograniczania wolności związkowych. Specyfika przyjętego modelu polega również na faktycznym uznaniu przez prawodawcę konstytucyjnego swojej ograniczonej kompetencji do kształtowania ram prawnych, w których wolności związkowe powinny funkcjonować w krajowym systemie.

Fakt skonstruowania uniwersalnego modelu ograniczania wolności związkowych już na gruncie ustawy zasadniczej oraz częściowego przeniesienia kompe-

tencji w tym zakresie na prawodawcę międzynarodowego nie oznacza jednak, że przedmiotowa problematyka nie zasługuje na krytyczną analizę. Przyjęta przez konstytucyjnego prawodawcę specyficzna strategia w zakresie ograniczania wolności związkowych wiąże się bowiem z pewnymi komplikacjami natury teoretycznej, jak i praktycznej. Mnogość i niejednorodność standardów prawnych oraz ogólnikowy charakter przepisów konstytucyjnych i aktów prawa międzynarodowego sprawiają, że wiele aspektów związanych z prawnymi ramami funkcjonowania krajowego ruchu związkowego może budzić istotne zastrzeżenia czy wątpliwości. Lektura samych aktów prawnych kształtujących status prawny organizacji partnerów społecznych nie pozwala choćby na jednoznaczne ustalenie prawnomaterialnych granic swobody ich funkcjonowania. Jednocześnie wiele zagadnień ważnych dla ruchu związkowego nie doczekało się satysfakcjonującej regulacji (np. standardy demokracji organizacyjnej, ochrona niezależności związkowej, prawo do lokautu czy dopuszczalność stosowania klauzul bezpieczeństwa związkowego). Co więcej, należy również pamiętać, że nieustanna ewolucja globalnego rynku pracy wpływa także na sam system wolności związkowych, nierzadko formując nowe lub modyfikując ich dotychczasowe granice. Rozwiązania prawne funkcjonujące w nieodległej przeszłości, które dotychczas sprzyjały rozwojowi krajowego ruchu związkowego, obecnie mogą jawić się jako anachroniczne i nieprzystosowane do współczesnych realiów. Warto zatem zastanowić się w jakim zakresie obecny model ograniczania wolności związkowych jest elastyczny i adekwatny do aktualnych potrzeb oraz specyfiki ruchu związkowego.

Za decyzją o podjęciu badań we wskazanej dziedzinie przemawia również obserwowany w ostatnich dekadach globalny kryzys ruchu związkowego, którego symptomem jest przede wszystkim spadek poziomu uzwiązkowienia oraz postępująca redukcja pokrycia układami zbiorowymi krajowych rynków pracy¹. Co istotne, obserwowany regres inicjatyw związkowych dotyka także rozwiniętych państw opartych o gospodarkę rynkową i demokratyczny system polityczno-społeczny, dla których wolnościowe postrzeganie potrzeby zbiorowego organizowania się w celach zawodowych jest powszechnie uznanym i niepodważalnym standardem. Choć aktualna pozycja partnerów społecznych w znacznym stopniu zależy od takich pozaprawnych aspektów, jak odpowiednio silny mandat poparcia i zaufania ze strony społeczeństwa czy też możliwość efektywnego wpływania na decyzje władz publicznych, to jednocześnie nie należy umniejszać roli prawa w tej dziedzinie.

---

¹ Na problem kryzysu krajowego i światowego ruchu związkowego zwracano uwagę w wielu opracowaniach; zob. m.in. J. Gardawski, B. Gąciarz, A. Mokrzyzewski, W. Pańków, *Rozpad Bastionu? Związki zawodowe w gospodarce prywatyzowanej*, Warszawa 1999; J. Gardawski, *Związki zawodowe na rozdrożu*, Warszawa 2001; F. Hendrickx, *The future of collective labour law in Europe*, „European Labour Law Journal” 2010, nr 1; P. Kamiński, P. Rozbicka, *Political Parties and Trade Unions in the Post-Communist Poland: Class Politics that Have Never a Chance to Happen*, „Polish Political Science Yearbook” 2016, nr 45, s. 196 i n.; I. Smith, A. Baker, O. Warnock, *Smith & Wood's Employment Law*, Oxford 2017, s. 652 i n.

Odpowiednio ukształtowany system prawny nie pozostaje bowiem bez wpływu na kondycję krajowego ruchu związkowego.

W tym kontekście, warto choćby zauważyć, że obok mechanizmów socjologicznych, również niedoskonałość samego systemu prawnego może sprzyjać osłabieniu pozycji partnerów społecznych i tym samym stanowić istotną barierę dla ich prawidłowego rozwoju. Niedoskonałość prawa może być rozumiana w różnoraki sposób – od niedostosowania do realiów stosunków przemysłowych i potrzeb ludzi pracy, przez nieprzejrzystość i przesadny formalizm, na uznaniowym i dyskryminacyjnym charakterze kończąc. Również w polskim systemie prawnym dostrzec można pewne mankamenty. Potwierdzeniem takiego stanowiska jest choćby wyrok Trybunału Konstytucyjnego w sprawie K 1/13², w którym wyraźnie uznano, że krajowy system prawny w kształcie właściwym dla 2015 r. był niedostosowany do istoty wolności związkowych. Potwierdza to również reforma prawa związkowego wchodząca w życie z dniem 1 stycznia 2019 r.³, będąca próbą usunięcia niektórych wad krajowego systemu prawa związkowego. Do takiego wniosku prowadzi również analiza danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego, w świetle których to właśnie niedoskonałość obowiązujących przepisów i procedur prawnych okazuje się być w oczach ludzi pracy jedną z największych barier dla swobody podejmowania inicjatyw związkowych⁴.

Tak przedstawione motywy zrodziły potrzebę przeprowadzenia dogłębnych badań, umożliwiły zarysowanie głównego problemu badawczego oraz pozwoliły na sformułowanie zasadniczego celu przedmiotowej pracy.

Problem badawczy stanowiący przedmiot niniejszej pracy dotyczy zagadnienia granic wolności związkowych funkcjonujących w polskim systemie prawnym. Wolności związkowe są środkiem niezbędnym do urzeczywistnienia idei dialogu i współpracy partnerów społecznych w kształtowaniu realiów społecznej gospodarki rynkowej, a badania dotyczące ich granic umożliwiają przeprowadzenie dokładnej charakterystyki i oceny sposobu, w jaki krajowy prawodawca formalizuje i ogranicza swobodę funkcjonowania strony społecznej oraz w jaki sposób te granice powinny przebiegać. Wyniki przeprowadzonych badań mogą również wskazać na te mankamenty systemu prawnego, które można postrzegać w kategoriach istotnej bariery dla prawidłowego funkcjonowania i rozwoju krajowego ruchu związkowego.

Natomiast zasadniczym celem przedmiotowej pracy jest próba identyfikacji, usystematyzowania, charakterystyki i ewaluacji granic wolności związkowych funkcjonujących w polskim systemie prawnym. Niniejsza praca zmierza zatem do odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób krajowy ustawodawca ogranicza wolno-

---

² Wyrok TK z 2.06.2015 r., K 1/13, OTK-A 2015/6/80.

³ Ustawa z 5.07.2018 r. o zmianie ustawy o związkach zawodowych oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2018 r., poz. 1608).

⁴ Na przedmiotową barierę zwróciło uwagę 29 % ankietowanych członków organizacji związkowych; zob. *Związki zawodowe w Polsce w 2014 r.*, Notatka informacyjna, GUS, Warszawa 2015, s. 9–10.

ści związkowe, w jaki sposób te ograniczenia powinny być kształtowane zgodnie z wiążącym Polskę standardem umów międzynarodowych oraz w jaki sposób aktualnie funkcjonujące ograniczenia wpływają na pozycję prawną partnerów społecznych? Natomiast w szerszej perspektywie, przedmiotowa praca zmierza również do zidentyfikowania barier prawnych dla prawidłowego rozwoju krajowego ruchu związkowego.

W tym celu konieczne staje się przeprowadzenie wszechstronnej analizy opartej o diagnozę i ocenę aktualnego porządku prawnego z perspektywy tych instytucji prawnych, które formalizują lub oddziałują limitująco na wolności związkowe. Dokładna klasyfikacja i systematyka wolności związkowych z punktu widzenia ich granic oraz analiza w przedmiocie celów, funkcji i skutków poszczególnych ograniczeń prawnych pozwoli wyczerpująco odpowiedzieć na postawione pytania. Tak zdefiniowany ogólny cel naukowy badań oparty jest na analizie krajowego systemu prawnego z punktu widzenia obowiązujących aktów prawnych, aktualnego orzecznictwa, literatury oraz wybranych danych statystycznych dotyczących krajowego, europejskiego i światowego ruchu związkowego.

Badania nad zarysowanym problemem badawczym wymagają przyjęcia złożonej koncepcji granic wolności związkowych. W ramach prowadzonej analizy, problematyka granic wolności związkowych jest bowiem rozpatrywana z dwóch zasadniczych perspektyw. Pierwsza z nich dotyczy władz publicznych, w tym w szczególności władzy prawodawczej. Perspektywa ta skupia się na obszarze standardów legislacyjnych, którymi prawodawca powinien kierować się w procesach prawnego ograniczania funkcjonowania badanych wolności oraz formalizowania sposobu korzystania z wolnościowych gwarancji i uprawnień. W tym kontekście, badane granice będą określane mianem granic legislacyjnych. Natomiast druga z przyjętych perspektyw odnosi się do samych podmiotów (beneficjentów) badanych wolności i skoncentrowana jest na obszarze granic swobodnego korzystania z przysługujących wolności, których nie należy przekraczać, by nie naruszyć słusznym interesów innych podmiotów oraz innych naczelnym wartości funkcjonujących w systemie prawnym. W takim ujęciu, badane wolności są określane mianem granic materialnych. Należy również w tym miejscu wyraźnie wskazać, że na potrzeby przedmiotowej pracy pojęcie granic powinno być definiowane jako wszystkie te instrumenty i środki prawne, których celem (kontekst funkcjonalny) lub skutkiem (kontekst skutkowy) obowiązywania jest właśnie ograniczanie wolności związkowych. Tylko przyjęcie tak szerokiej definicji granic wolności związkowych umożliwi dokładną identyfikację większości regulacji prawnych, którym przypisać można charakter reglamentacyjny względem badanych wolności.

Należy również wyjaśnić, że niniejsza praca w znacznej mierze skupia się na problematyce granic wolności związkowych z perspektywy ludzi pracy. Choć nie powinno budzić wątpliwości stwierdzenie, że pracownicze związki zawodowe, rolnicze organizacje związkowe oraz organizacje pracodawców charakteryzują się licznymi

podobieństwami (pokrewieństwem), a nawet symetrycznością w dostępie do wolności związkowych, to ze względu na większą społeczną doniosłość oraz bardziej rozbudowaną i złożoną regulację dotyczącą organizacji ludzi pracy, przedmiotowa praca skupia się głównie na poszukiwaniu i analizie granic wolności związkowych właśnie z perspektywy pracowniczej.

Porządek i charakter przedmiotowej pracy zostały w znacznej mierze zdeterminowane przez cztery ogólne założenia.

Zgodnie z pierwszym z nich należy uznać, że w polskim systemie prawnym przyjęto pluralistyczną koncepcję wolności związkowych, wskazującą na mnogość wolności ludzi pracy i pracodawców. W ramach funkcjonujących wolności związkowych należy wyróżnić dwie naczelne meta-wolności: zrzeszania się oraz działania w ramach związków zawodowych i organizacji pracodawców. Do zbioru wskazanych meta-wolności odnieść można wszystkie inne nazwane i nienazwane wolności związkowe, faktycznie występujące w polskim systemie prawnym. Wśród podstawowych filarów wskazanych meta-wolności związkowych można natomiast wyróżnić trzy zasadnicze: negatywną wolność związkową, autonomię związkową (niezależność i samorządność) oraz równość związków zawodowych i organizacji pracodawców względem siebie oraz względem państwa. Niniejsza praca oparta jest na założeniu, że właśnie te czynniki determinują status pełnoprawnej organizacji związkowej funkcjonującej w ramach społecznej gospodarki rynkowej. Odnosząc natomiast powyższe konstatacje do problematyki niniejszej pracy należy wyraźnie wskazać, że każda z zidentyfikowanych meta-wolności oraz każdy z filarów wolnościowych doświadcza innych, specyficznych dla siebie ograniczeń i wymaga odrębnej analizy naukowej.

Po drugie, należy wyraźnie podkreślić, że prawidłowe i kompletne zdefiniowanie prawnych realiów funkcjonowania wolności związkowych z perspektywy ich granic możliwe jest wyłącznie poprzez poprawną identyfikację, charakterystykę oraz ocenę szerokiego i charakterystycznego katalogu instytucji prawnych, które oddziałują limitująco na same wolności i ich gwarancje. Dla pełnej oceny konkretnych instrumentów i środków prawnych oddziałujących na wolności związkowe konieczne jest przyjęcie kryterium skutkowego. W konsekwencji, przez prawne ograniczenia wolności związkowych należy rozumieć nie tylko instytucje, których bezpośrednim celem lub zasadniczą funkcją jest limitowanie funkcjonowania poszczególnych wolności, lecz również te instytucje prawne, które faktycznie oddziałują limitująco na wolności związkowe mimo innych przypisanych przez prawodawcę głównych funkcji i celów. Dopiero dokładnie zbadanie poszczególnych czynników ograniczających każdy ze wskazanych filarów wolnościowych oraz dokonanie uotywowanej syntezy jednostkowych wniosków umożliwi przedstawienie uzasadnionej oceny aktualnego stanu prawnego z perspektywy funkcjonujących i dopuszczalnych granic wolności związkowych.

Po trzecie, oceniając całokształt ograniczeń wolności związkowych funkcjonujących w polskim systemie prawnym, należy stwierdzić, że są one faktycznie

kształtowane w sposób fragmentaryczny i partykularny. Ocena stosowanych limitacji każdorazowo wymaga sięgnięcia po bogaty zbiór umów międzynarodowych i zawartych w nich standardów oraz analizy z perspektywy konstytucyjnej zasady proporcjonalności. Należy jednocześnie zauważyć, że normy zawarte w aktach prawa międzynarodowego nierzadko mają stosunkowo ogólny i niejednoznaczny charakter i brzmienie. Również sam konstytucyjny wymóg proporcjonalności (art. 31 ust. 3 Konstytucji) cechuje się pewną dozą niedookreśloności. Taka specyfika uregulowania dyrektyw legalnego ograniczania wolności związkowych wiąże się z określonymi konsekwencjami. Z jednej strony można uznać, że ogólnikowość regulacji pozostawia krajowemu prawodawcy wiele swobody w zakresie kształtowania prawnych ograniczeń wolności związkowych na gruncie danego porządku prawnego. Natomiast z drugiej strony, warto zauważyć, że każda operacja prawodawcy w obrębie niejednorodnych i niejednoznacznych standardów może budzić i nierzadko budzi określone wątpliwości związane z tak niepodważalnymi wzorcami, jak konieczność i proporcjonalność wprowadzanych limitacji czy też jakość lub określoność stanowiącego prawa w sferze granic wolności związkowych.

Również sama fragmentaryczność regulacji dotyczących granic wolności związkowych utrudnia pełne zdefiniowanie uniwersalnego prawnego modelu ograniczania tych wolności. Poszczególne wolności i ich granice doświadczają rozmaitych ograniczeń, które zostały uregulowane w licznych przepisach aktów prawnych o różnej randze. W konsekwencji, wyraźne rozdrobnienie regulacji wymaga stworzenia pewnej klasyfikacji funkcjonujących ograniczeń oraz przeprowadzenia indywidualnej oceny ich faktycznego oddziaływania na wolności związkowe. To z kolei prowadzi do wstępnego wniosku, że w polskim systemie prawnym zostały ukształtowane również takie granice wolności związkowych, którym – mimo swojej formalnej zgodności ze standardem konstytucyjnym i międzynarodowym – trudno przypisać przymiot proporcjonalności, konieczności i relewantnego związku z wyższymi wartościami uznanymi w systemie.

Po czwarte, należy również przyjąć, że choć w krajowym systemie prawnym formalnie funkcjonują takie prawne granice wolności związkowych, które cechują się znaczną kompatybilnością z wiążącym standardem międzynarodowym, to jednocześnie nie oznacza to, że ruch związkowy w Polsce cieszy się nieskrępowaną swobodą funkcjonowania. W krajowym systemie można bowiem dostrzec takie regulacje prawne, które w ujęciu skutkowym lub funkcjonalnym znacznie ograniczają swobodę działania ruchu związkowego i nie uwzględniają w tym zakresie żywotnych i słusznych praw i interesów ludzi pracy, pracodawców czy ich organizacji. W tym kontekście, zasadniczą barierą dla prawidłowego funkcjonowania wolności związkowych może okazać się nie ewentualna sprzeczność poszczególnych regulacji z wiążącymi standardami legislacyjnymi, lecz przede wszystkim kwestia faktycznego niedostosowania krajowego systemu prawnego do potrzeb partnerów społecznych oraz realiów obrotu prawnego, społecznego i gospodarczego.

Sformułowanie powyższych założeń oraz celów badawczych narzuca określoną strukturę pracy, która składa się ze wstępu, siedmiu rozdziałów oraz zakończenia.

Rozdział pierwszy ma przeważająco teoretyczny charakter i powinien być postrzegany jako wstęp do dalszych, dogmatycznych rozważań. Przedstawiono w nim analizę trzech kluczowych aspektów, które zdeterminowały dalszy porządek pracy. Identyfikacja oraz merytoryczna analiza granic wolności związkowych w pierwszej kolejności wymagały uprzedniego zdefiniowania istoty i charakteru wolności i ich granic. Odwołanie się do ugruntowanego dorobku naukowego z zakresu teorii prawa, prawa konstytucyjnego oraz prawa pracy pozwoliło na przyjęcie siatki pojęciowej, o którą oparto dalsze rozważania. Z kolei odwołanie się do specyfiki wolności związkowych umożliwiło przeprowadzenie odpowiedniej klasyfikacji wolności związkowych, w ramach której zaproponowano zmodyfikowaną pluralistyczną koncepcję meta-wolności związkowych. Rozdział ten kończy się prezentacją przyjętej koncepcji granic wolności związkowych, w oparciu o którą prowadzone będą rozważania w kolejnych rozdziałach.

Rozdział drugi stanowi próbę zdefiniowania konstytucyjnego modelu ograniczania wolności związkowych. W pierwszej kolejności dokonano ogólnej charakterystyki postanowień ustawy zasadniczej, na gruncie których ukształtowana została obowiązująca formuła ograniczania wolności związkowych. Następnie zaprezentowano rozważania nad celowością takiego rozwiązania legislacyjnego oraz omówiono stosunek pomiędzy przepisami art. 59 ust. 4 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji. W rozdziale tym zawarto również odpowiednie rozważania na temat przedmiotowych i podmiotowych ograniczeń wolności związkowych ujętych bezpośrednio w samej ustawie zasadniczej.

Treść rozdziału trzeciego stanowi próbę syntezy ponadnarodowego modelu ograniczania wolności związkowych, do którego odesłanie znajduje się w art. 59 ust. 4 Konstytucji. Spojrzenie na uniwersalne, wyspecjalizowane i regionalne systemy aktów prawa międzynarodowego umożliwia zidentyfikowanie i odtworzenie podstawowych standardów, w oparciu o które należy oceniać obecne i budować przyszłe granice wolności związkowych.

Przedmiotem refleksji rozdziału czwartego jest natomiast problematyka granic związkowej wolności zrzeszania się. Zasadniczym celem tego rozdziału jest charakterystyka i ocena zagadnień związanych z podmiotowymi i przedmiotowymi granicami tej wolności. W pierwszej kolejności poświęcono uwagę problematyce ograniczania zakresu podmiotowego wolności zrzeszania się. Problematyka ta wymagała dokładnego przeanalizowania cech determinujących status człowieka pracy w prawie międzynarodowym i konstytucyjnym oraz na poziomie ustawowym. Ta część rozważań zmierza do zidentyfikowania właściwych granic podmiotowych wolności zrzeszania, co wymagało przyjęcia krytycznej perspektywy względem aktualnie obowiązujących regulacji, w tym również względem tych zawartych w reformie prawa związkowego wchodzącej w życie z dniem 1 stycznia 2019 roku. Kolejna

część rozdziału została poświęcona kwestii granic przedmiotowych ze szczególnym uwzględnieniem problemu legalizacji ruchu związkowego. Przedmiotowy rozdział został zakończony rozważaniami nad zasadnością hipotezy o postrzeganiu stowarzyszenia jako alternatywnej formy prawnej urzeczywistniającej wolność zrzeszania się.

Rozdział piąty dotyczy zagadnienia negatywnej wolności związkowej. Badania zaprezentowane w ramach tego rozdziału skupiły się na trzech zasadniczych kwestiach: analizie krajowego modelu funkcjonowania negatywnej wolności związkowej, charakterystyce konstrukcji i dopuszczalności stosowania tzw. klauzul bezpieczeństwa związkowego oraz próbie ustalenia wpływu poszczególnych modeli negatywnej wolności związkowej na stopień uzwiązkowienia danego rynku pracy.

W rozdziale szóstym przedstawiono problematykę granic autonomii związkowej z uwzględnieniem swoistych limitacji w sferze niezależności i samorządności. W pierwszej kolejności omówiono wybrane zagadnienie związane z dopuszczalnością występowania pracodawcy w roli inicjatora powstania i działania organizacji związkowych w danym zakładzie pracy. Następnie przeprowadzono rozważania na temat niezależności związkowej w sferze politycznej. W dalszej części skupiono się natomiast na analizie krajowego modelu sądowego nadzoru nad działalnością związkową, co pozwoliło na zarysowanie pewnych standardów legislacyjnych oraz standardów materialnych dotyczących postępowania samych partnerów społecznych. Rozdział ten kończy się rozważaniami na temat granic samorządności w kontekście swobody kształtowania organizacji wewnętrznej, zasad członkostwa i prowadzenia działalności oraz standardów postępowania w tych sferach.

Rozdział siódmy koncentruje się wokół problematyki granic równości związków zawodowych i organizacji pracodawców. Refleksje podjęte w tym rozdziale zmierzają zarówno do zidentyfikowania najbardziej doniosłych aspektów delimitujących zasadę równości związkowej, jak i wskazania, w których sferach związkowych uprawnień, kompetencji i gwarancji konieczne jest różnicowanie pozycji poszczególnych kategorii ludzi pracy. Kluczowym zagadnieniem podjętym w przedmiotowym rozdziale jest przede wszystkim próba uzasadnienia postulatu o konieczności dyferencjacji uprawnień związkowych pracowników oraz pozostałych kategorii ludzi pracy na poziomie zakładu pracy.

Należy również w tym miejscu wyjaśnić, dlaczego w książce nie zamieszczono odrębnego rozdziału poświęconego kwestii granic związkowej wolności działania. Była to moja świadoma decyzja podyktowana zarówno troską o utrzymanie rozważań w „głównym nurcie” badań naukowych, jak i świadomością bardziej niejednorodnej specyfiki samej wolności działania. Kompleksowa analiza istoty granic wspomnianej swobody – w przeciwieństwie do pozostałych badanych komponentów – wymaga bowiem uwzględnienia licznych uprawnień i kompetencji, które organizacjom związkowym zostały przyznane lub powinny przysługiwać, a bez których wolność działania nie mogłaby zostać urzeczywistniona. Warto choćby zauważyć, że sama problematyka porozumień czy sporów zbiorowych, których odpowiednia regulacja ustawowa

wpływa na istotę samej wolności działania partnerów społecznych jest jednocześnie na tyle autonomiczną i rozległą kategorią, iż uwzględnienie je w przedmiotowej pracy wiązałoby się z realnym ryzykiem rozmycia głównego nurtu badań. Punkt ciężkości w pracy został zatem położony przede wszystkim na systemowej pozycji partnerów społecznych z perspektywy bardziej jednorodnych swobód, co uzasadnia decyzje o pominięciu rozważań nad poszczególnymi uprawnieniami związkowymi.

W pracy zaprezentowano przede wszystkim rozważania o charakterze dogmatyczno-prawnym. Pod względem metodologicznym zasadniczym celem prowadzonych badań jest analiza problematyki granic wolności związkowych w polskim systemie prawnym z punktu widzenia obowiązujących norm prawnych. Nie oznacza to jednak, że zaprezentowane rozważania są całkowicie pozbawione elementu teoretyczno-prawnego. To właśnie odpowiednie zrozumienie istoty, charakteru, celów i funkcji wolności związkowych oraz teoretyczne ujęcie ich granic jest elementem koniecznym dla przeprowadzenia merytorycznej oceny aspektów dogmatyczno-prawnych.

W pracy posłużono się również różnymi metodami pobocznymi, wśród których należy wyróżnić metodę historyczną, empiryczną, komparatystyczną oraz statystyczną. Metoda historyczna stanowi metodę uzupełniającą dla metody dogmatycznej. Świadomość i zrozumienie historycznego tła i genezy wolności związkowych umożliwia przeprowadzenie bardziej precyzyjnej i kompleksowej analizy przedmiotowej problematyki oraz pozwala na zrekonstruowanie bardziej kompletnego modelu prawnych limitacji wolności związkowych.

Kolejną kluczową metodą jest metoda empiryczna, której wykorzystanie jest konieczne dla merytorycznego stosowania metody dogmatycznej. Dopiero bowiem odniesienie treści przepisu oraz zrekonstruowanej normy prawnej do realiów obrotu prawnego, w tym w szczególności zapatrywań sądów powszechnych pozwala ustalić, jak w praktycznym wymiarze funkcjonują instytucje prawne analizowane w niniejszej pracy. Należy pamiętać, że pominięcie judykatury mogłoby wiązać się z zagrożeniem, że zrekonstruowany model dopuszczalnych granic prawnych wolności związkowych nie będzie odpowiadał realiom obrotu prawnego.

W przedmiotowej pracy wykorzystana została również metoda komparatystyczna, której zastosowanie umożliwia identyfikację mniej lub bardziej efektywnych rozwiązań prawnych w zakresie limitowania wolności związkowych, które zostały przyjęte w konkurencyjnych porządkach prawnych.

Ostatnią z metod stosowanych w pracy jest metoda statystyczna, która okazała się być niezwykle przydatna w procesie oceny efektywności wybranych rozwiązań prawnych. Szczególnie w zakresie wątku komparatystycznego odwołanie się do stopnia uzwiązkowienia danego rynku pracy lub stopnia objęcia układami zbiorowymi pozwala na obiektywne umotywowanie wniosków w zakresie skuteczności analizowanych mechanizmów prawnych i ich wpływu na rzeczywisty obraz i siłę ruchu związkowego poszczególnych krajów.

***

Przedmiotowa praca stanowi zmodyfikowaną wersję mojej rozprawy doktorskiej, przygotowanej pod kierunkiem naukowym prof. UAM dr. hab. Michała Skąpskiego w Zakładzie Prawa Pracy i Prawa Socjalnego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, która z wyróżnieniem została obroniona przed tut. Komisją Doktorską w dniu 11 czerwca 2019 roku. Ponadto, jest to również publikacja, która powstawała w ramach projektu naukowego „Granice wolności związkowych w polskim systemie prawnym” finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki w ramach konkursu PRELUDIUM (Nr rej. 2017/27/N/HS5/00127).

***

W tym miejscu pragnę podziękować wszystkim osobom, których wkład i zaangażowanie przyczyniły się do powstania tej książki. Szczególne wyrazy wdzięczności składam mojemu Promotorowi, bez którego wsparcia merytorycznego, silnej motywacji i wzorcowej opieki niniejsza książka nigdy by nie powstała. Serdecznie dziękuję również Recenzentom – Pani Profesor Monice Głądoch oraz Panu Profesorowi Jakubowi Stelinie – za cenne uwagi i sugestie, które pozwoliły udoskonalić moją pracę badawczą.

W końcu, chciałbym również w szczególny sposób podziękować moim najbliższym – żonie, synowi, rodzicom, siostram i innym, których dobre słowo i cierpliwość stanowiły nieocenione źródło wsparcia, szczególnie na ostatnim etapie pracy badawczej.

***

W pracy wykorzystano akty prawne, literaturę oraz orzecznictwo w stanie prawnym właściwym na dzień 15 stycznia 2020 roku.